

L'ORNAMENTACIÓ EN FERRO ALS PORTALS DE LA CONCA DE BARBERÀ (II): MONTBLANC

Joan SANTANACH i SOLER

El present treball, continuació del publicat a *l'Aplec* de l'any passat (1), es refereix exclusivament als ferratges existents a la capital de la Conca. Hi trobem la relació de picaportes, embocadures de pany i claus de ferrissar que ornem els portals de Montblanc, tant en edificis civils com religiosos. Més de passada fem esment de balcons, canaleres i algun altre ornament metàl·lic de les façanes.

El material recollit és abundant. Per a poder sistematitzar-lo en fem la relació per carrers. Quan cal es relacionen entre sí diverses peces.

La casa n.º 138 del carrer *Major* presenta un portal d'arc rebai-xat, dovellat. A la dovella central (datada l'any 1803) hi ha un medalló de rocalla amb l'anagrama de Maria. A la porta, un picaporta d'anella, de secció quadrada, amb dues cares frontals, incises amb zig-zaga i tres punts (figura 1). Està ornat amb un escut retallat i calat idèntic als descrits a les esglésies de Barberà de la Conca, Montbrió de la Marca i Rocafort de Queralt, i a una casa de Pira. Com indicàvem, són obra d'Agustí, serraller de Montblanc (2).

Un dels portals de la casa n.º 114 és molt semblant a l'anterior.

(1) J. SANTANACH i SOLER, *L'ornamentació en ferro als portals de la Conca de Barberà*, a "Aplec de Treballs" n.º 4, Montblanc, 1982, p. 73-87.

(2) J. SANTANACH i SOLER, *L'ornamentació...*, Op. cit., figura 21 i nota 14.

A la dovella central es llegeix la inscripció "del Senyor". La data ANY 1781 està gravada als angles del portal. Les portes estan ferrissades per claus col·locats en renglera resseguint-ne el contorn. Les cabotes són de forma entre hemiesfèrica i cònica, amb dotze relleus radials (un de cada tres és estriat, de tal manera que d'aquests estriats n'hi ha quatre: entre tots ells dibuixen una creu, figura 2). Presenten uns escuts circulars, retallats amb ondulacions, de les quals també se'n formen dotze. A la porta de l'esquerra hi ha un picaporta d'anella, de secció quadrada, amb dues cares frontals ornades amb ziga-zaga i punt. L'escut és idèntic al del n.º 138, obra, doncs, del mateix Agustí. Aquest portal fou publicat per Ramon Violant i Simorra (3). La casa presenta, a més, balcons de forja i restes d'esgrafiats a la façana.

La casa n.º 81 té un portal de mig punt, dovellat, ornat a cada porta amb un picaporta d'anella, de secció quadrada, amb dues cares frontals, cada una de les quals va incisa amb ziga-zaga i tres punts. El punt de picar és el cap d'un drac. Tant l'anella com el punt de picar estan ornats per escuts idèntics (retallats i calats), però de disposició invertida (figura 3). Hi ha relleus a nivell de les fulles i del cercle radial calat central (en puntejat a l'esquema). El forat del pany presenta una embocadura retallada molt senzilla (figura 4). La casa, amb balcons de forja i façana esgrafiada, és evidentment molt més antiga que els ferratges. El picaporta, influït ja per l'estètica modernista, deu ser de darreries del segle XIX.

La casa n.º 79 té un balcó de disseny idèntic als de la casa anterior, i un portal dovellat de mig punt, a la dovella central del qual s'intueix, molt borrosa, la data de 1748. Probablement es tracta de la data d'una restauració perquè, evidentment, la casa és més antiga, d'arrel medieval. Al portal trobem un picaporta d'anella llisa, amb escut circular dentat (trenta dents), molt bombat, amb poc marge a la vora (figura 5). Aquests escuts bombats són de tradició força reculada. A. García Llansó n'esmenta un del Cau Ferrat del segle XVI (4). L'any passat nosaltres datàvem el del portal principal de l'església arxiprestal de Santa Maria, a Santa Coloma de Queralt, cap al 1600 (5). El d'aquesta casa deu pertànyer al segle XVII. A l'interior, els baixos estan constituïts per grans arcades apuntades de sosteni-

(3) R. VIOLANT i SIMORRA, *Art Popular Decoratiu a Catalunya*, Les Belles Edicions, Barcelona, 1948, p. 36.

(4) A. GARCÍA LLANSÓ, *El Cau Ferrat, colecció de hierros de Santiago Rusiñol*, Arte y Ciencias, Barcelona, sense data, làmina XV.

(5) J. SANTANACH i SOLER, *L'ornamentació...* Op. cit., p. 84.

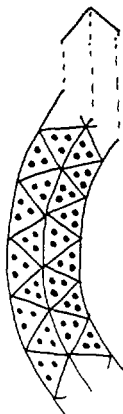

Figura 1

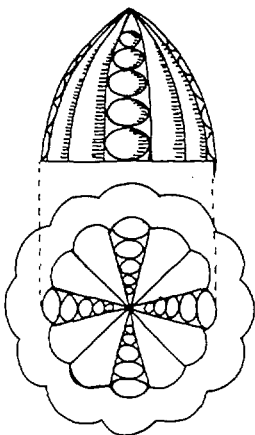

Figura 2

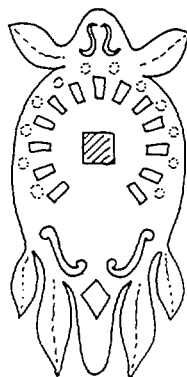

Figura 3

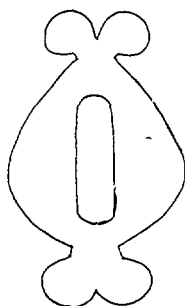

Figura 4

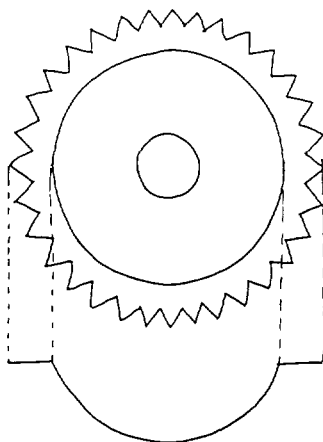

Figura 5

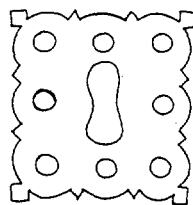

Figura 6

ment de tota l'obra, arcades que, més petites, es repeteixen en diferents indrets dels pisos. Una de les cambres és una sala i alcova separades per arcada barroca de guix emmotllurat (6), amb decoració polícroma a les parets que fa pensar en els capçals dels llits anomenats "d'Olot". S'hi entra per un gran portal de dos ventalls, amb quaters, polí crom, ornat amb ferratges de finals del segle XVIII: un pom entre hemisfèric i cònic, amb escut circular, retallat (forma conjunts d'arc

(6) Violant en publica una de molt semblant, també de Montblanc. Vegeu R. VIOLANT i SIMORRA, *Art Popular...* Op. cit., p. 53, i també, del mateix autor, *Etnografia de Reus i la seva comarca (el Camp, la Conca de Barberà, el Priorat)*, 5 volums (1955-59), Volum I, Associació de Estudios Reusenses, Reus, 1955, p. 152.

i triangle) i calat (un cercle a l'interior de cada arc). El bocaclaus és quadrat, també retallat i calat seguint el mateix model de l'escut del pom (als vèrtexs, en lloc d'un triangle hi ha un petit quadrat entre els arcs, figura 6). Així com l'escut del pom el trobarem repartit per tot Montblanc, d'embocadura no n'hem vist cap d'ídèntica.

La portada romànica de l'església de sant Miquel presenta unes portes de múltiples quarters, tancades mitjançant un forrellat de grans dimensions, senzill, fermat per un pany de costats còncaus. L'antigor de l'església (7) i les successives modificacions rebudes, així com la mateixa simplicitat del pany, en fan difícil la datació. Pot elevar-se als segles XV o XVI.

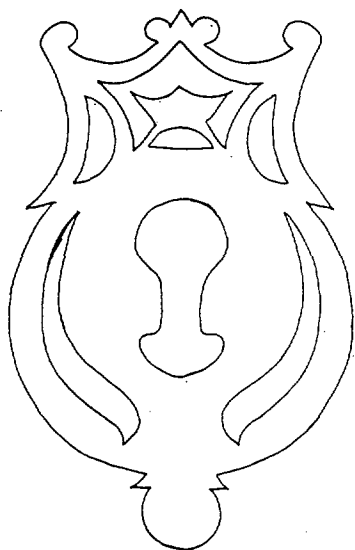

Figura 7

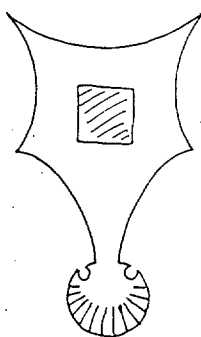

Figura 8

Figura 9

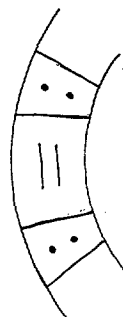

Figura 10

El palau del Castlà (segle XV) té un gran portal de mig punt format per dovelles de gran longitud. A la porta esquerra presenta un es-

(7) Segona meitat del segle XII segons uns autors (J. ESPELT ROSELLÓ i C. POBLET PAGÈS, *Guia de Montblanc*, Associació d'Amics de Montblanc, Barcelona, 1981, p. 21), a mitjan segle XIII segons altres (A. PALAU i DULCET, *Guia de Montblanc*, Barcelona, 1931, p. 95), darrer terç del segle XII precisen altres (I. COMPANYYS i N. MONTARDIT, *Embigats gòtics a la Vila de Montblanc: l'església de Sant Miquel*, a "Aplec de Treballs" n.º 4, Montblanc, 1982, p. 95).

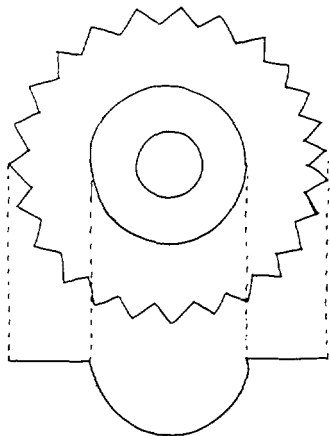

Figura 11

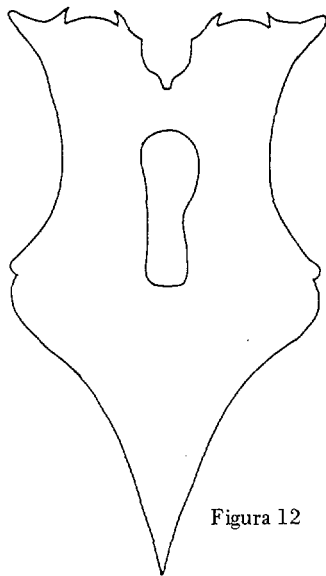

Figura 12

cut de pany retallat i calat (figura 7), publicat per Violant (8). Pot remuntar-se al segle XVII o inicis del XVIII (9). La porta de la dreta té una portella practicable ornada amb un picaporta d'anella de secció quadrada, amb dues cares frontals decorades, cada una d'elles, amb ziga-zaga i punt. L'escut del picaporta és modern i representa un escut heràldic de Montblanc. El punt de picar (la típica enclusa) presenta, en canvi, un interessant escut retallat que acaba per la banda de baix en una petxineta amb incisos radials (figura 8). Deu ser contemporani al escut del pany (la petxina portaria més cap al segle XVII que cap al XVIII) (10).

La casa corresponent al n.º 19 del carrer Major presenta un portal de mig punt amb pestanya abandonada. La porta està ornada per un picaporta d'anella de secció rectangular, però amb la cara externa

(8) R. VIOLANT i SIMORRA, *Art Popular...* Op. cit., làmina XXXI, figura 6. Equivocament, fa correspondre el bocaclaus a un edifici del segle XVIII o XIX. Vegeu J. M. PORTA i BALANYÀ, *La Conca de Barberà -Montblanc-*, a "Gran Geografia Comarcal de Catalunya", Volum 9, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1983, p. 315 i 319, on es data el palau del Castlà al segle XV.

(9) El disseny s'acosta al de bocaclaus corresponents al segle XVII, com el del portal principal de l'església de Santa Coloma de Queralt i el del carrer del Forn Nou, a Valls (Alt Camp), datat el 1676 (J. SANTANACH i SOLER, *L'ornamentació...* Op. cit., p. 84, nota 23 i figura 27). També pot relacionar-se, però, amb el de la casa Josa, datat el 1737 (vegeu més endavant).

(10) Cal tenir en compte, però, que, petxina a part, la forma d'aquest escut recorda la d'uns bocaclaus de Llorac, Savallà del Comtat i Segura (segle XIX o transició XVIII-XIX).

formada per tres facetes (secció, figura 9). La decoració (figura 10) és la següent: a (a), sistemes de dues línies radials, lleugerament convergents cap al centre de l'anella i entre les quals hi ha dos punts, també en disposició radial; entre cada dos sistemes, dues incisions paral·leles, perpendiculars als radis. A (b) i (c), ziga-zaga i punt. Aquesta anella presenta un escut circular dentat (vint-i-cinc dents), molt bombat, però deixant més marge lateral que al de la casa n.º 79 (figura 11). Com aquest darrer, el fem del segle XVII⁽¹¹⁾. Al pis d'aquesta casa hi ha balcons amb barana de forja; el seu portal és d'arc rebaixat datat el 1790.

La casa n.º 12 (que pertany, probablement, al segle XIX) presenta un escut de pany (figura 12) relacionat amb els esmentats de Llorac, Savallà i Segura.

Tot al llarg del carrer Major hem vist més balcons amb baranes de forja corresponents als segles XVIII i XIX. També n'hi ha alguna de ferro colat.

El portal de la Torre de Cinc Cantons que dona a la *muralla d'Alfons III*, de llinda de fusta, té un picaporta-balda d'anella, de secció quadrada amb dues cares frontals, ornada, cada una d'elles, amb ziga-zaga i tres punts. El piu correspon a finals del segle XVIII o principis del XIX, així com l'escut de pany que l'acompanya, circular, semblant al de Vallespinosa⁽¹²⁾ o al d'una balda d'anella vista a Segura. El seu perímetre comprén onze arcadetes i onze merlets (figura 13).

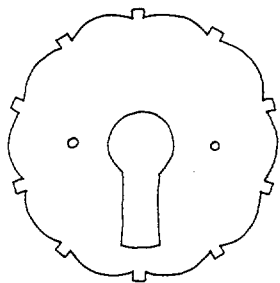

Figura 13

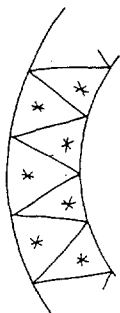

Figura 14

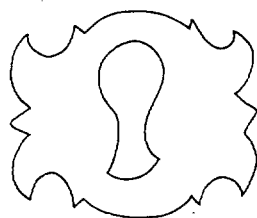

Figura 15

Probablement era l'antic escut de l'anella, hipòtesi que descansa en dues raons: a) el forat del pany presenta l'ull rodó centrant l'escut, com si fos l'antic forat de passar el piu de l'anella. b) Solament hi ha dos foradets per a clavar-lo a la fusta, que no són perifèrics, com és

(11) A Rojals hem vist un picaporta semblant en una casa no datada però, versemblantment, dels segles XVI o XVII.

(12) J. SANTANACH i SOLER, *L'ornamentació...* Op. cit., p. 86 i figura 33.

habitual, sinó propers al forat del pany; és a dir, probablement fets amb posterioritat a la forja de l'escut.

El n.º 31 correspon a un cobert a la porta del qual hi ha una anella decorada amb ziga-zaga i, en lloc de punt, una estrelleta de sis puntes no deguda a un sol cop de punxó (figura 14).

El n.º 34-36 correspon a un altre cobert amb portal d'arc rebaijat de maó en full de llibre. Presenta un escut de pany interessant, probablement del segle XIX (figura 15).

Al carrer de *Carles Monfar* hi ha un portal nou ornat amb un picaporta modern que segueix un disseny gotitzant. Un fet lloable, contraposat a allò que encara és massa freqüent: la substitució dels vells ferratges per altres de llautó o alumini, adotzenats.

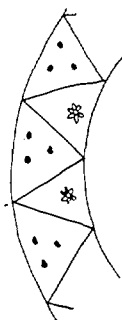

Figura 16

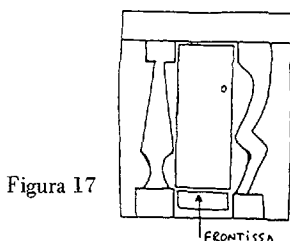

Figura 17

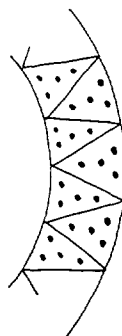

Figura 19

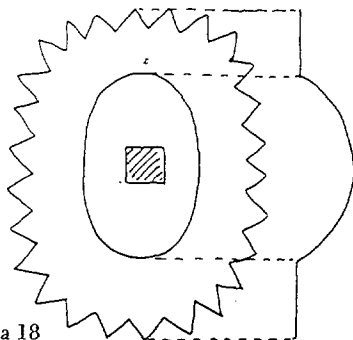

Figura 18

El n.º 4 del carrer de *Corts* correspon a un cobert d'aquest propi segle a la porta del qual trobem un picaporta d'anella ornat amb ziga-zaga i tres punts als triangles externs, mentre que als interns hi ha una roseta feta amb punxó (figura 16) (13).

(13) El mateix tipus de punxó el vam veure en un portal del segle passat, a Blancafort. R. VIOLANT i SIMORRA, a *Art Popular...* Op. cit., làmina XXXII, figura 5, publica un picaporta d'anella ornat amb un tipus de punxó semblant, d'Esparreguera (Baix Llobregat). Citem textualment: "Aquest és el més novell de tots els de la làmina, car pertany a les acaballes del segle passat o a començaments de l'actual".

El n.º 5 correspon a un magatzem amb porta folrada de ferro que presenta dos bocaclaus relativament petits, amb tapa de forat de pany que bascula mitjançant una frontissa a sota. Aquesta tapa està flanquejada a banda i banda per motius de relleu: el pany de dalt, una mena de columnetes o balustres estil Imperi, i a l'inferior, una ratlla trencada (figura 17). Hem vist alguna embocadura igual que aquestes en indrets de Catalunya ben allunyats de la Conca.

A la *Fonda dels Àngels* hi ha un balcó datat el 1803 amb barana de forja. És semblant a un altre vist a la muralla d'Alfons III.

El n.º 18-20 del *carrer de Sant Josep* correspon al palau dels Alenyà (14). Un dels seus portals, de mig punt format per llargues dovelles, conserva les restes d'un picaporta d'anella: hi queda l'escut, entre circular i rectangular, de contorn dentat i molt bombat pel centre (figura 18). Pot relacionar-se amb els de les cases números 79 i 19 del carrer Major i deu pertànyer al segle XVI o, màxim, al XVII. En un altre portal, aquest d'arc rebaixat, hi ha un picaporta d'anella ornat amb ziga-zaga i quatre punts, dos paral·lels i dos en línia (figura 19) (15).

El n.º 4 del *carrer de Santa Tecla* és una fàbrica de pastes per a sopa, datada el 1852. Presenta un picaporta d'anella en forma de cor, amb una mica de treball tornejat central (16). Té escut retallat (figura 20).

L'església de Santa Tecla té un portal dovellat de mig punt. La porta de la dreta està ferrissada amb claus de cabota piramidal quadrada molt poc aguda, amb lleugeres entalles com a decoració (esquematzades en puntejat a la figura 21). Tenen escut retallat (a la part més baixa, més a l'abast de la gent, estan molt trencats). Tant la diagonal de la cabota com la de l'escut van perpendiculars al sòl. A la porta de l'esquerra, els claus de ferrissar són de cabota circular plana, sense escut. A cada porta s'hi obre una portella; a la portella de la dreta trobem un bocaclaus quadrat, retallat (figura 22). Tots aquests ferratges podem considerar-los del segle XIX, o de la transició XVIII-XIX (17). Un altre element interessant és una canalera de zenc que figura un drac amb la boca plena de dents, dos collars dentats i una mena de petita trossa.

(14) Tant A. PALAU i DULCET, *Guia...* Op. cit., p. 140, com J. M.ª SANS i TRAVÉ, *La Conca...* Op. cit., p. 319, el daten al segle XIV.

(15) Aquest mateix tipus de decoració l'hem vist en una anella de Solivella i en una altra de la Bisbal del Penedès.

(16) En dir *tornejat* ens referim a l'aspecte de la peça. La tècnica emprada era la forja i un posterior retocat amb llima. No s'ha pogut tornejat el ferro fins que s'ha obtingut un material prou dur per a fer-ho, com és la vidia.

(17) Tot i que J. M.ª PORTA i BALANYA, a *La Conca...* Op. cit., p. 319, diu que la capella de Santa Tecla sembla ser obra del segle XVII.

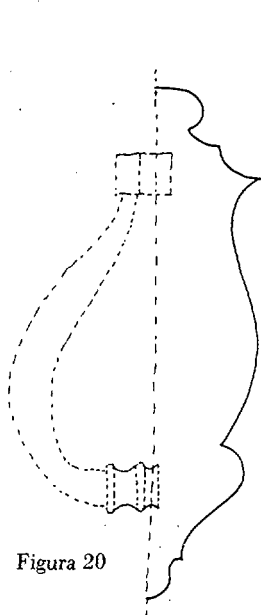

Figura 20

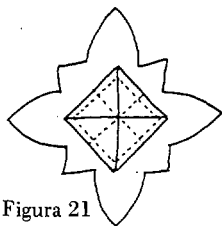

Figura 21

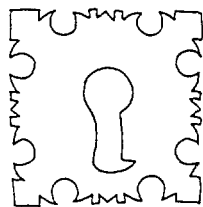

Figura 22

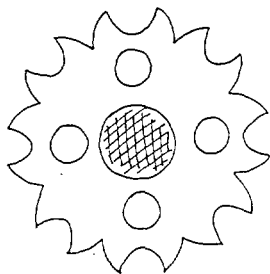

Figura 23

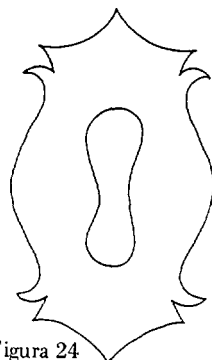

Figura 24

A la casa corresponent al n.º 16 hi ha un arc rebaixat, datat probablement el 1867 (una capa de pintura en dificulta extraordinàriament la lectura). Hi veiem un picaporta-balda d'anella llisa, amb escut circular retallat i calat (figura 23). L'escut del punt de picar és idèntic, però amb el diàmetre una mica més gran.

La casa n.º 20 està molt restaurada: el portal de mig punt té portes noves, en les quals llueix un picaporta recuperat, probablement l'original de la casa. És d'anella, ornada amb doble ziga-zaga i punt (18), i amb un escut circular bombat dentat (de la categoria dels esmentats al carrer Major i al palau Alenyà: deu ser del segle XVI o XVII). El punt de picar, en canvi, és un clau de cabota entre hemiesfèrica i cònica, ben semblant als citats de la casa n.º 114 del carrer Major i de les esglésies de Barberà, Rocafort i Montbrió (19). Deu estar fet a finals del segle XVIII o principis del XIX pel ferrer Agustí de Montblanc.

La casa n.º 34 té una llinda recta (formada per dovelles) amb la inscripció MURTRA, 1712. Les portes presenten unes ornamentacions de ferro que podem datar al segle XIX, uns cent-cinquanta anys

(18) Vegeu J. SANTANACH i SOLER, *L'ornamentació...* Op. cit., figura 31.

(19) El trobem també ferrissant el portal de l'església de Blancafort.

més tardanes que la llinda. Hi veiem un picaporta d'anella en forma de cor, semblant al del n.º 14 d'aquest mateix carrer, si bé sense tornejar. Té un escut retallat, idèntic al del bocaclus (figura 24). Ambdós estan collats amb cargols.

Al n.º 42 hi ha un portal de llinda de fusta. Presenta un picaporta-balda d'anella de secció quadrada, amb dues cares frontals amb ziga-zaga i tres punts. Tant l'escut que adorna l'anella com el del punt de picar són circulars, retallats (tipus Torre dels Cinc Cantons, Vallespinosa, balda vista a Segura) i calats (un cercle d'un centímetre de diàmetre cada dues arcades del retallat). L'escut de l'anella té catorze arcades i fa 9 cm. de diàmetre; el del punt de picar (figura 25), dotze arcades, amb 7'5 cm. de diàmetre. Al mateix portal hi ha una emboadura de pany (figura 26) quadrada, retallada (10'3 cm. de costat). Podem relacionar-la amb la de l'església de Santa Tecla.

A la casa n.º 50 trobem un arc rebaixat datat el 1882 amb un picaporta d'anella de l'època. És força estret i presenta una filera central de punts i una d'externa de línies obliqües (figura 27).

Al n.º 57 trobem, en un arc rebaixat datat el 1863, un picaporta en forma de cor, de secció circular, amb escut retallat (figura 28).

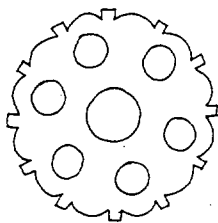

Figura 25

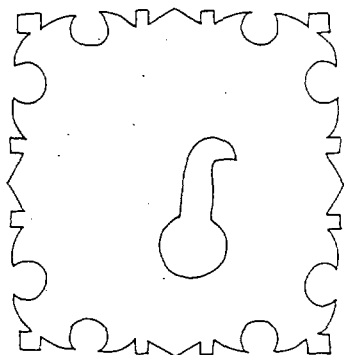

Figura 26

Figura 27

A la corona i a l'extrem inferior hi ha un clavetejat amb tatxes de cap hemiesfèric.

Finalment, al n.º 60 hi ha, en un portal d'arc rebaixat del 1881, un escut de pany igual al del n.º 42, si bé aquí el quadrat no és perfecte. El picaporta ha desaparegut, però, per les marques que en queden a la porta, deuria ser com el del n.º 42. La data d'aquest portal ens fa veure com, uns setanta-cinc anys més tard de la producció del

pom de Vallespinosa tantes vegades esmentat, encara es produïa un disseny pràcticament idèntic.

A la cantonada de la *muralla d'Alfons I* amb el *carrer de Fra Anselm Turmeda* existeix un cobert, probablement del segle XIX, a la porta del qual hi ha un picaporta d'anella ornat amb ziga-zaga i tres punts, i un escut de pany quadrat (11 cm. de costat), retallat i calat (figura 29). Com veurem, és idèntic al que hi ha a la casa n.º 15 de la plaça de Santa Anna, i semblant als descrits al carrer de Santa Tecla, si bé aquí la figura retallada al centre de cada cara és un arc en lloc d'un angle obtús.

La casa n.º 17 del *carrer de Poblet i Teixidó* té un portal amb llinda de fusta. En una portella d'aquest portal veiem un interessant bocaclaus, retallat i calat (figura 30). Deu pertànyer al segle XIX o a finals del XVIII.

La casa n.º 16 té un portal d'arc rebaixat format per una llinda datada el 1776. Hi veiem un picaporta-balda d'anella de decoració idèntica a la de l'anella del n.º 31 de la muralla d'Alfons III (figura 14). El punt de picar presenta un escut circular (figura 31) semblant al del pom de la cambra de la casa n.º 79 del carrer Major. És retallat (vuit sistemes de triangle i arc) i calat (un cercle a l'interior de cada arc).

A la *plaça de Can Castellví* trobem el casal Castellví, neoclàssic i molt desfigurat. En queda un balcó amb barana de forja i el portal. Les dues grans portes d'aquest portal presenten un clavetejat perifèric amb claus de cabota entre hemiesfèrica i cònica idèntics als del n.º 114 del carrer Major, i amb idèntic escut (figura 2). El diàmetre de la cabota és de 2'5 cm. i el de l'escut, de 4'5 cm. No cal dir que són idèntics, doncs, als de les esglésies esmentades més amunt i al punt de picar del n.º 20 del carrer de Santa Tecla. Com que sabem gairebé amb certesa que tots aquests claus són obra d'Agustí, és ben versemblant que els de can Castellví també ho siguin. En canvi, la resta de ferratges s'aparta molt del model usualment realitzat pel citat ferrer. Això no vol dir que no sortissin del seu obrador; en tot cas serien dels darrers temps o d'un successor.

Vegem quins són aquests altres ferros: a l'alçada habitual de la balda, a la porta de l'esquerra, un picaporta-balda d'anella, decorat a la cara frontal amb dues ziga-zagues, arrambades respectivament a les vores interna i externa i que no es toquen entre sí. A la franja central, punts de col·locació relativament irregular (figura 32). A la cara lateral externa també trobem dues ziga-zagues, arrambades respectiva-

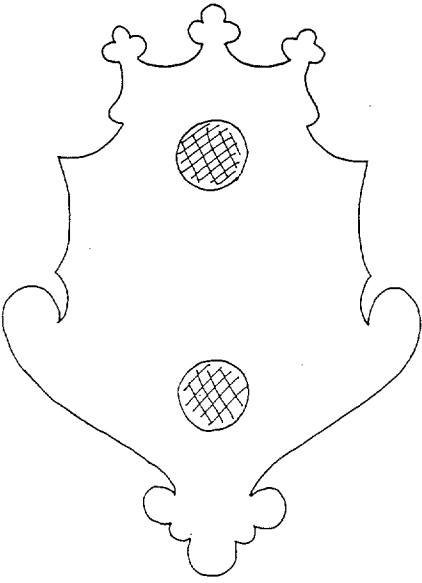

Figura 28

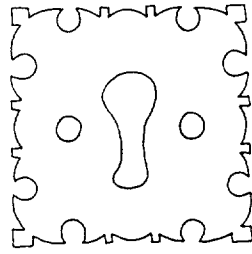

Figura 29

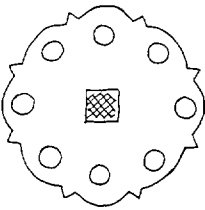

Figura 31

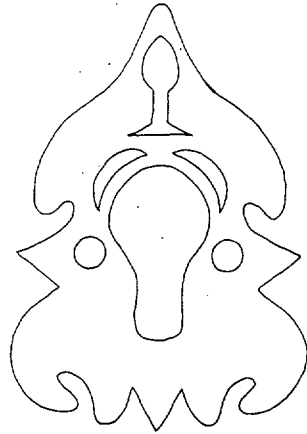

Figura 30

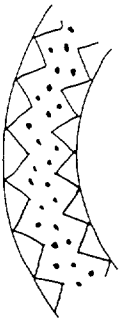

Figura 32

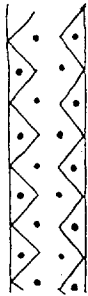

Figura 33

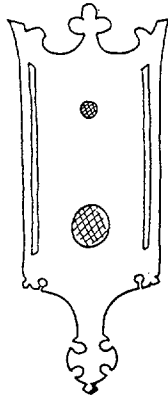

Figura 34

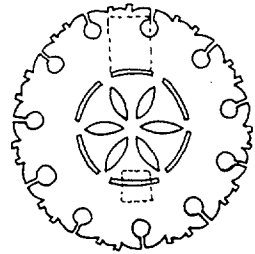

Figura 35

ment a les vores anterior i posterior, i que no es toquen entre sí. A cada triangle format hi ha un punt, i un altre a cada angulació de la franja central (figura 33). Aquesta balda té un escut retallat i calat, allargassat i de grans dimensions (36'5 cm. de llarg per 12'5 cm. d'ample). És un disseny que, arrossegant detalls decoratius barrocs, té ja un cert aire general estil Imperi (figura 34).

També són de grans dimensions els dos picaportes idèntics, un a cada porta. Estan formats per una anella decorada amb doble ziga-zaga i tres punts, tant a la cara frontal com a la lateral externa. Els escuts (figura 35) són circulars, formats per onze sistemes d'arc i merlet amb interposició d'arc comunicat amb cercle calat. El centre de l'escut està ocupat per una sexifòlia calada, entre les fulles de la qual es disposen uns arcs calats que formen cercle entre ells. Aquests escuts abracen l'anella i el punt de picar i fan un diàmetre de 21'5 cm.

El carrer de la Civera fa un quadre de trajecte intermig molt curt. Quan s'inicia aquest angle, trobem un portal d'arc rebaixat dovel·lat datat el 1792, amb un escut de pany (en part trencat) pràcticament idèntic als que acompanyen en moltes esglésies de la Conca (Barberà, Rocafort, Montbrió) els picaportes amb escut d'estrella originals d'Agustí. És també idèntic al que publica Violant, dibuixat del natural d'una casa de Montblanc (indica, a més, que fa joc amb el mencionat picaporta d'estrella, que també dibuixa) (20).

La casa n.º 5 del carrer de Vilanova del Mercadal té un balcó amb barana de forja i un portal d'arc rebaixat format per tres dovelles; a la central, dins un medalló de rocalla, llegim: JPH (Joseph) BOADA, 1801. Les portes, molt malmeses, presenten: la de l'esquerra, un escut de pany com el que acabem de descriure al carrer de la Civera (una única diferència: un petit relleu central en l'espai retallat inferior); la de la dreta, el picaporta d'anella amb escut retallat en estrella tantes vegades esmentat. En aquesta casa, doncs, tornen a aparèixer junts el bocaclus i el picaporta, com a Barberà, Montbrió i Rocafort.

Recurrent Montblanc hem observat que, en arquitectura civil, els ferratges obra d'Agustí acostumen a adornar un determinat (i gairebé únic) tipus de portal. Tant és així que quan veus aquest tipus de

(20) R. VIOLANT i SIMORRA, *Art Popular...* Op. cit., p. 160, figura 119, i p. 167, figura 133. Degut a la seva monumentalitat, els fa equivocadament del segle XVI o XVII. El mateix autor, a *Etnografia de Reus...* Op. cit., Volum I, p. 154, figura 2 i p. 155, figura 2, els data ja correctament al segle XVIII. Els dibuixos d'aquests ferratges els vam publicar l'any passat. Vegeu J. SANTANACH i SOLER, *L'ornamentació...* Op. cit., figures 10 i 21.

portal ja hi cerques els ornaments esmentats. Es tracta d'uns portals amplis, d'arc rebaixat a vegades una mica abandonat, format per tres úniques dovelles; gairebé sempre la dovella central és ornada amb baix relleu, moltes vegades de rocalla, amb dates que van del 1781 al 1803. Entre aquests portals trobem els següents: els números 138 (any 1803) i 114 (any 1781) del carrer Major, el portal del carrer de la Civaderia (any 1792), el n.º 7 del carrer de Vilanova del Mercadal (any 1801). I encara un altre portal, situat al n.º 14 de la plaça de Santa Anna, amb la dovella central ornada amb un medalló de rocalla datat el 1792 i rodejat pels següents elements en baix relleu: un compàs, una roda dentada, una clau i una pistola de pedrenyal (21). En aquest darrer portal, dels ferratges sols queda el piú de ferro tornejat que aguantava l'anella, però a la fusta conserva perfectament l'empremta de l'escut estrellat característic. D'altra banda, l'esmentada casa de Pira (22), amb un picaporta del mateix tipus, també té un portal de característiques semblants, datat el 1796. Un altre portal d'aquest tipus és el de la casa n.º 2 de la plaça Major. A la dovella central hi ha un cercle entre dues volutes, amb el nom ALFONSO; la data, ANY 1775, està gravada als angles de la llum del portal, de manera idèntica a com està fet a la casa n.º 114 del carrer Major i com estava en un altre portal semblant de Montblanc, datat el 1784, el di-

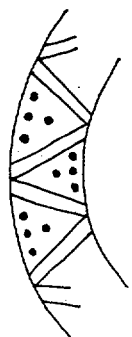

Figura 36

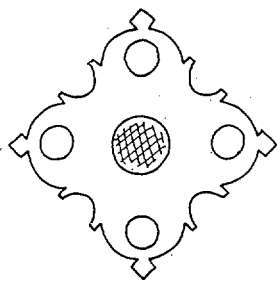

Figura 37

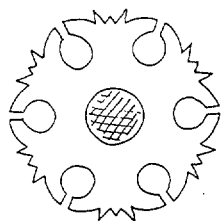

Figura 38

(21) El fet de l'existència del baix relleu de la pistola a la dovella central pot portar nova llum sobre l'existència d'armers a la Conca. M. SOLÉ i MASERES a *Guia del Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca*, Montblanc, 1981, en parlar de l'ofici d'armer indica que "no tenim documentació de què a la Conca existissin fàbriques o obradors d'armes de foc...". Dins d'aquest portal hi habitava un armer, a darreries del segle XVIII (és poc probable que es tractés d'un simple marxant o revenedor).

(22) J. SANTANACH i SOLER, *L'ornamentació...* Op. cit., p. 79.

buix del qual publica Violant (23). El portal de la plaça Major ha perdut els seus ferratges en ser canviades o modificades les portes (han desaparegut els plafons de fusta i el seu lloc és ocupat per una reixa). Això impossibilita de saber si l'any 1775 Agustí ja subministrava els ferratges per a aquests portals.

A partir d'aquestes dades podem establir la hipòtesi de la col·laboració estable entre el ferrer i el mestre de cases que construïa aquests portals. Ens falta documentació per a provar-ho, però el mestre de cases podria ser Francesc Thomàs, "arquitecte de Montblanc", empresari de l'obra de l'església nova de Barberà (24) en la qual ja havia col·laborat amb Agustí, "ferrer de Montblanc" (25).

El carrer de Fra Magí Català acaba en un fons de sac en el qual hi ha tres portals ornats amb ferratges: una anella de ziga-zaga i tres punts, una altra de doble ziga-zaga i quatre punts (tres més un, figura 36) (26); i un pom entre hemiesfèric i cònic, amb vuit entalles ra-

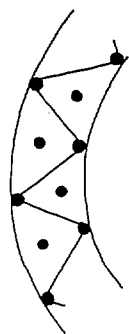

Figura 39

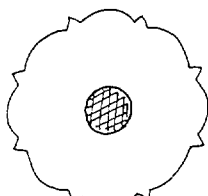

Figura 40

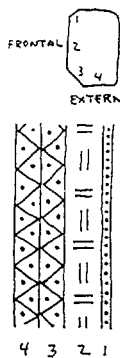

Figura 41

Figura 42

(23) R. VIOLANT i SIMORRA, *Art Popular...* Op. cit., làmina VI, figura 10. Des de la publicació, el 1948, del llibre, el portal deu haver estat derruït: hem voltat tot Montblanc sense trobar-ne rastre.

(24) J. FUGUET i SANS, a *Una església del darrer barroc a la Conca de Barberà*, a "Aplec de Treballs" n.º 1, Montblanc, 1978, p. 98 i 99, demostra documentalment que Francesc Thomàs, "arquitecte de Montblanc" va ser l'empresari de l'obra, mentre que qui la va dirigir fou un soci seu, Magí Veciana, "mestre de cases de la vila de Sarraí".

(25) Existeix també la possibilitat que "l'Agustí, ferrer de Montblanc", esmentat en el llibre de la "Yglesia Nova" (Arxiu Arxidiocesà. Tarragona - Arxiu Parroquial de Barberà-) sigui la mateixa persona que Agustí Pomés, mestre rellotger a Montblanc. M. SOLÉ i MASERES, a *Guia...* Op. cit., en parlar de l'ofici de rellotger publica un rellotge signat pel citat Pomés a Montblanc l'any 1790, i diu que al Museu "s'exposa també un contracte de construcció entre l'esmentat rellotger i l'Ajuntament de Torroja (Priorat) amb data de 1822". Les dates coincideixen; i els oficis, en no existir una estructura gremial fèrria, són fàcilment superposables.

(26) Aquest mateix tipus de decoració l'hem vist en una anella de Blancafort. I, com veurem més avall, en una casa del carrer de Guillem de Llordat, a Montblanc.

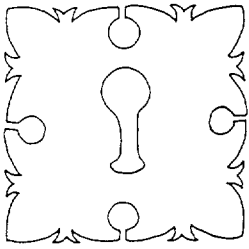

Figura 43

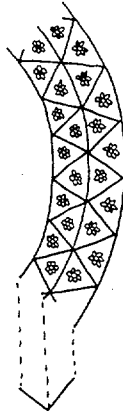

Figura 44

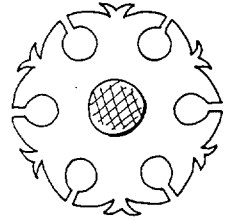

Figura 45

dials, ornat amb un escut quadrat, retallat i calat, col·locat amb la diagonal perpendicular al sòl (figura 37). Deu ser de principis del segle XIX.

A la casa n.º 7 trobem un portal d'arc rebaixat, sense data (deu ser del segle XIX). La porta és nova, amb picaporta de ferro colat i balda d'anella antiga (probablement prové de la porta primitiva), de secció quadrada amb dues cares frontals incises amb ziga-zaga i tres punts. Té un escut circular retallat (figura 38). El punt de picar també té un escut circular, en aquest cas dentat.

La casa n.º 7 del carrer de Guillem de Llordat correspon a l'antic Palau Reial, habitat posteriorment per la família Llordat. És del segle XIV (27), però resta poca cosa de la primitiva estructura. El portal actual és d'arc rebaixat de maó en full de llibre. Hi ha un picaporta d'anella decorat probablement amb ziga-zaga i tres punts (la pintura en fa difícil l'observació). Presenta un escut circular semblant al del punt de picar del n.º 16 del carrer de Poblet i Teixidó, si bé aquí els sistemes d'arc i triangle són nou i no hi ha cercles calats.

A la casa n.º 5 trobem un arc rebaixat abandonat, amb rocalla a la dovella central. Té un picaporta d'anella decorat amb ziga-zaga i quatre punts (tres més un, figura 36). Hi ha balcons de forja bastant senzilla.

A la casa n.º 14 del carrer de Ramon Cantó hi ha un portal de mig punt, dovellat. Està decorat per un picaporta d'anella ornat amb ziga-zaga i punt, amb un punt, a més, a cada angle (figura 39). El seu

(27) J. M. PORTA i BALANYÀ, *La Conca...* Op. cit., p. 319.

escut és circular, retallat formant vuit sistemes d'arc i triangle, de manera semblant al del Palau Reial (però amb un sistema menys, figura 40).

Al n.º 12, en una porta nova, trobem un picaporta d'anella de secció rectangular, però amb dues facetes a la cara externa i una de petita per dins de la cara frontal. Seguint la numeració donada a la secció (figura 41) tenim: a 1), renglera de punts; a 2), renglera de sistemes de dues ratlles paral·leles disposades alternativament seguint l'eix de l'anella o radials a la mateixa; a 3) i 4), ziga-zaga i punt.

La casa n.º 13 té el portal resolt per una llinda recta formada per tres dovelles amb graó de reforç entre elles. Hi veiem un picaporta-balda d'anella decorat amb ziga-zaga i, als triangles formats, un punt prop del vèrtex i una floreta feta amb punxó prop de la base (figura 42). Creiem que pertany al segle XIX (28).

A la casa n.º 11 el portal és de llinda recta, probablement del segle XIX. Hi trobem un bocaclaus quadrat, retallat (figura 43) i un picaporta-balda d'anella, de secció quadrada, ornat a cada faceta frontal amb ziga-zaga, i el punxó darrerament esmentat (figura 44). L'escut és circular i fa joc amb el bocaclaus (figura 45).

La casa n.º 33 del carrer de la Font de la Vall té la façana de maó, d'influència modernista. Per darrera té un pati que dona a la muralla de Pere III en el qual hi ha una font amb ornaments ceràmics datada el 1931. Al portal, cada porta presenta quatre fileres verticals de quaters. Ferrissant cada un dels perifèrics trobem un clau de cabota formada per un prisma quadrat (amb els costats resseguits per dues entalles) al qual segueix una piràmide força aguda amb dues osques a cada aresta (figura 46). Tenen un escut format per quatre fulles en creu (figura 47) que va col·locat amb els costats normals al sòl. Els quaters de les dues fileres centrals estan ferrissats nivell sí, nivell no. S'hi empen els mateixos claus, amb els mateixos escuts, però aquí col·locats amb la diagonal perpendicular al sòl. El bocaclaus presenta el nom de l'amo (Josep Cardús Castellort) amb lletres calades en positiu i rematat per una corona.

Al n.º 59 trobem un picaporta d'anella ornat amb angles de vèrtex extern separats entre sí (figura 48). Deu ser d'aquest segle.

Al n.º 1 del carrer de Sant Marçal hi ha un pom format per una

(28) El mateix punxó el veurem seguidament a la casa n.º 11 d'aquest carrer. Vegeu nota (13), referida a un punxó semblant del carrer de Corts, d'aquest propi segle, i a un altre de Blancafort, del segle passat. De tota manera cal remarcar que el tipus de llinda de la casa de Ramon Cantó, 13, pot ser força més antiga, perquè a Guimerà (Urgell) n'hem vist una de semblant (si bé constituïda per onze elements) datada el 1691.

Figura 46

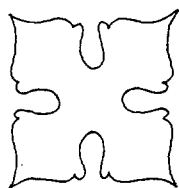

Figura 47

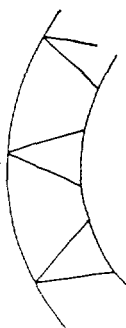

Figura 48

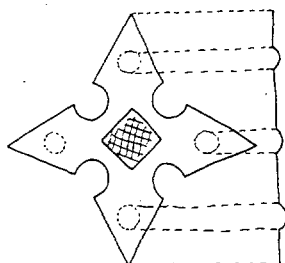

Figura 49

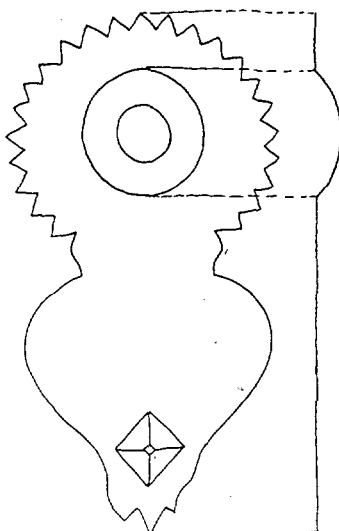

Figura 50

enclusa (antic punt de picar?), amb escut circular semblant al de la casa n.º 11 del carrer de Ramon Cantó.

A la *plaça Major* són nombrosos els balcons forjats dels segles XVIII i XIX. La Casa de la Vila és d'origen medieval, amb el balcó i el portal refets al segle XVIII (29) o darreries del XVII (una de les portalades del balcó està datada el 1679). El portal es clou amb portes de marc de fusta a les quals s'ha tret la fusta dels plafons; s'ha col·locat reixes al lloc que ocupaven (30). Clavetejant el marc de fusta hi ha una filera de claus de cabota piramidal bastant aguda, amb dues osques a cada aresta, ornats amb escuts en forma de creu de braços triangulars; a cada un d'ells hi ha un petit cercle una mica bombat. Els claus tenen una diagonal perpendicular al sòl; l'escut està col·locat en forma de creu (figura 49).

Al carrer *Regina* hi ha varis balcons de forja i, al n.º 14, un portal d'arc rebaixat amb picaporta-balda d'anella ornada amb ziga-zaga i estrelles de sis puntes als triangles formats (figura 14), semblant als observats al n.º 16 del carrer de Poblet i Teixidó (any 1776) i al n.º 31 de la muralla d'Alfons III (probable segle XIX). Més endavant en trobarem un altre, al n.º 10 del carrer Solans (1862). Té un escut retallat amb un cercle central una mica bombat (figura 50). Si només

(29) J. ESPELT ROSELLÓ, i C. POBLET PAGÈS, *Guia...* Op. cit., p. 20.

(30) Com ja hem esmentat, el portal del n.º 2 d'aquesta mateixa plaça sofrí un procés idèntic.

en veiéssim la meitat superior es podria atribuir a èpoques més antigues, però el conjunt de l'escut, amb la decoració de l'anella i l'aspecte de l'edifici, ens el fan datar al segle XIX o, com a màxim, a la transició del XVIII-XIX.

Al carrer de Josa trobem l'antiga casa Josa, seu del Museu-Arxiu. El petit portal correspon al n.º 4, d'arc rebaixat, presenta un picaporta d'anella decorat amb línies capricioses. A més, clavada a la fusta de la porta, trobem una placa de ferro retallada i calada de bastant gruix (figura 51). La factura no és massa antiga (segle XIX?), perquè els forats dels claus són lluny de la perifèria. La seva funció no queda clara: o és exclusivament ornamental o és un estirador tipus "caixa de núvia" que ha perdut l'anella. Si la segona hipòtesi fos certa, el ferratge no seria original d'aquesta porta, perquè el forat de l'esquerra (per on hauria passat el rebló de l'anella) no té continuïtat a la fusta.

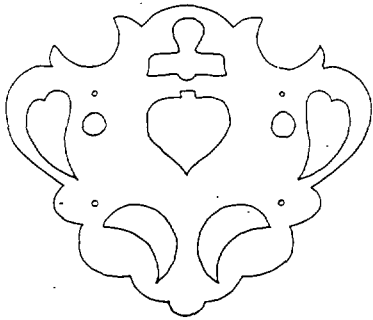

Figura 51

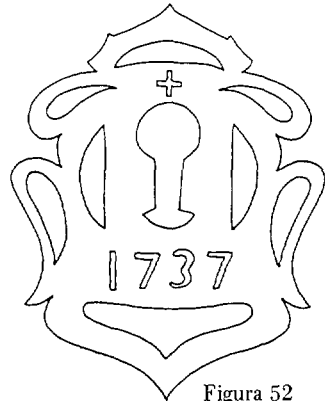

Figura 52

Al portal del Museu hi ha un bocaclaus retallat i calat, datat el 1737 (figura 52), any corresponent a la data de construcció d'aquesta façana (31). També hi ha un picaporta-balda d'anella, de secció quadrada amb dues cares frontals, ornada cada una d'elles amb ziga-zaga i punt, i amb escut circular, retallat (catorze sistemes d'arc i triangle) i calat (un cercle per dins de cada arc). Les portes estan ferrissades amb claus de cabota piramidal quadrada poc aguda.

(31) M. SOLÉ i MASERES, *El Museu i el Centre d'Estudis de la Conca de Barberà*, a "Aplec de Treballs" n.º 1, Montblanc, 1978, p. 13 i 14. Citem textualment: "La façana principal, o d'accés actual, obra del segle XVIII, està formada per una porta adovellada de mig punt amb escut central sobre el que recolza el balcó amb llosana formada amb suports de ferro, carteles i barana, tot de ferro forjat amb la data de l'any 1738".

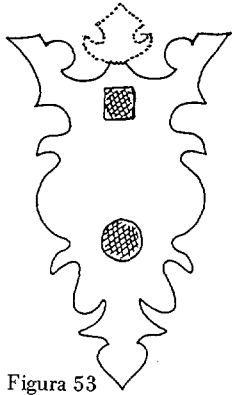

Figura 53

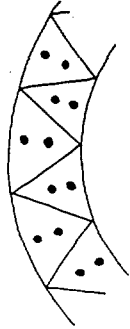

Figura 54

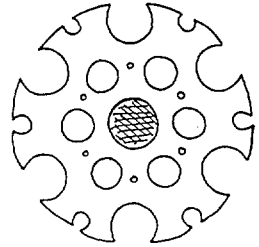

Figura 55

Al n.º 5 del carrer Solans hi ha un portal de mig punt ornat per un picaporta-balda d'anella que deu pertànyer a la primera meitat del segle XIX. L'anella és de secció quadrada, amb dues cares frontals, ornades amb ziga-zaga i punt. El punt de picar és una petita enclusa. Ambdós elements tenen un escut circular llis, sense retallar.

El portal del n.º 10 és d'arc rebaixat, datat el 1862. Presenta un picaporta-balda d'anella decorat amb ziga-zaga i estrelles de sis puntes (esmentat més amunt, figura 14).

Al n.º 6 del carrer de l'Escultor Belart trobem un picaporta d'anella de secció quadrada, amb dues cares frontals llises. Presenta un escut retallat, probablement del segle XIX o finals del XVIII. Està mutilat per la corona (32) (figura 53).

El n.º 7 del carrer del Joc de la Pilota correspon a un cobert del segle passat o inicis de l'actual, a la porta del qual trobem una anella decorada amb ziga-zaga i dos punts disposats en sentit radial (figura 54).

La casa n.º 15 de la plaça de Santa Anna té un portal dovellat d'arc rebaixat, probablement del segle XIX. Les dues portes són mig-partides horitzontalment. En una d'elles hi ha una anella decorada amb ziga-zaga i tres punts. A l'altra, un escut de pany idèntic al descrit al carrer de Fra Anselm Turmeda (figura 29).

Ja hem parlat del magnífic portal del n.º 14. Esperem que, si cal enderrocar-lo en el transcurs de la restauració de la muralla, serà respectat i curosament muntat de nou en un altre indret. Seria sensible la seva desaparició, com succeí amb el del mateix tipus datat el 1784.

Les cases n.º 6 (any 1856) i n.º 8 (any 1858) del raval de Santa

(32) Violant, l'any 1948, el publica encara sense mutilar. Vegeu R. VIOLANT i SIMORRA, *Art Popular... Op. cit.*, lám. XXXII, figura 7. El fa una mica més antic, del segle XVII o XVIII.

Anna tenen idèntica façana, amb pintures de l'època. Al n.º 6 trobem un portal d'arc rebaixat ornat amb un picaporta-balda d'anella decorada amb ziga-zaga i tres punts. Presenta un escut circular, retallat (sis sistemes d'arc gran i arc petit) i calat (un cercle gran encarat a cada arc petit). Els forats per als claus estan en el mateix radi dels cercles calats, encarats als arcs grans (figura 55).

Josep M.ª Porta data l'església i l'hospital de Santa Magdalena l'any 1342 (33), si bé la majoria d'autors els fan del segle XV (34). Al portal de l'església trobem interessants ferratges, del segle XVIII o finals del XVII:

Claus de ferrissar: són una evolució dels piramidals quadrats aguts, presentant una secció d'arrel barroca (figura 56). L'alçada de la cabota és de 4'5 cm. amb una amplada de la base de 2'5 cm. Quant a la col·locació, la diagonal de la base és perpendicular al sòl. Estan ornats per uns escuts en forma de creu, retallats de manera que cada braç de la creu forma una flor de lis ("ala de mosca", figura 57). La diagonal de l'escut fa 9'5 cm. i la col·locació és la normal de la creu.

La porta de la dreta té una portella que presenta un pom hemisferoïdal aplanat, ornat amb vuit bordons radials (o sigui quatre diàmetres). L'alçada d'aquest pom és de 6'5 cm. i el seu diàmetre de 4'5 cm. Presenta un escut idèntic al dels claus, però de mida més gran: la seva diagonal fa 12 cm.

A la porta de l'esquerra trobem un escut de pany retallat i calat, col·locat en posició invertida. És de grans dimensions: 19'5 cm. de llarg per 12'5 cm. d'ample (figura 58).

Al n.º 16 del raval de Santa Anna hi ha un escut de pany retallat i calat, col·locat en un portal d'arc rebaixat dovellat, sense data però que deu correspondre a darreries del segle XVIII o principis del XIX (figura 59) (35). Al mateix portal hi ha un picaporta-balda d'anella, de secció quadrada amb dues cares frontals ornades amb ziga-zaga i tres punts.

A la *muralla de Santa Tecla*, prop del Molí dels Capellans, a la porta d'un taller d'electricitat de l'automòbil, hi ha un picaporta d'anella, de secció quadrada amb dues cares frontals ornades amb

(33) J. M. PORTA i BALANYÀ, *La Conca...* Op. cit., p. 318.

(34) J. IGLESIES, *Gran Enciclopèdia Catalana*, Volum 10, Barcelona, 1977, p. 219.

A. PALAU i DULCET, *Guia...* Op. cit., p. 99.

J. ESPELT ROSELLÓ i C. POBLET PAGÈS, *Guia...* Op. cit., p. 22.

(35) La punta de baix està coberta per una làmina de zinc. Per això el dibuix no pot ser, en aquest extrem, completament fidedigne.

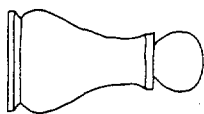

Figura 56

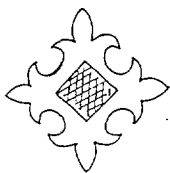

Figura 57

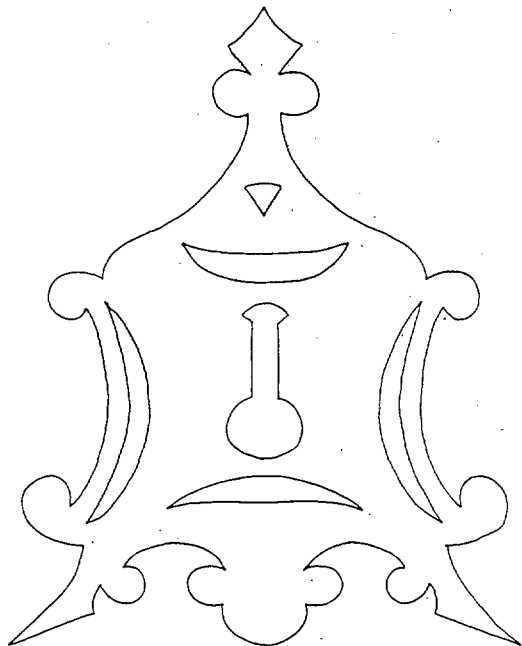

Figura 58

ziga-zaga i tres punts. L'escut és circular, retallat i calat: reprodueix el model de Vallespinosa. Podem datar-lo, per tant, al segle XX o finals del XVIII.

El n.º 21 de la *muralla de Sant Francesc* correspon a una casa de façana decorada amb esgrafiats de finals del segle XVIII o principis del XIX, els quals dibuixen estructures barroques al voltant dels portals. Un d'ells és d'arc rebaixat, dovellat, molt ampli. Està ornat amb un picaporta-balda d'anella de secció quadrada, amb dues cares frontals ornades amb ziga-zaga i tres punts. L'escut, del qual sols en resta la meitat, és circular, retallat (vuit sistemes d'arc i triangle) i calat (un cercle a l'interior de cada arc).

Aquest tipus d'escut circular retallat (sistemes d'arc i triangle) està, doncs, molt estès per Montblanc. L'hem vist, sense cercles calats, al Palau Reial (portal d'arc rebaixat fet de maó en full de llibre), al carrer de Ramon Cantó, 14 (portal de mig punt, dovellat) i al carrer de Sant Marçal, 1. Amb cercles calats, l'hem vist al carrer de Poblet i Teixidó, 16 (any 1776), a la casa Josa (any 1737), a la cambra (segle XVIII) de la casa n.º 79 del carrer Major, i a la muralla de Sant Francesc, 21 (segle XVIII-XIX). Sembla, doncs, que els

exemplars més antics són els que van calats. D'altra banda, al Cau Ferrat hi ha un picaporta del segle XVII a l'escut del qual llueix el mateix tipus de retallat (36).

El n.º 6 de la muralla de Sant Francesc correspon a una casa amb portal central d'arc rebaixat datat el 1858 (hi ha un picaporta i una balda amb escut nou). A cada banda hi ha un portalet més petit, resolt per tres dovelles que formen llinda, travades entre sí per un graó. Al de la dreta veiem un picaporta-balda d'anella, amb ziga-zaga i punt. Tant l'escut de l'anella com el del punt de picar són circulars, retallats (vuit arcs molt pronunciats de convexitat externa, figura 60). Aquesta casa presenta unes canaleres que volen figurar el cap d'un animal, molt poc treballat: porta un collar de punxes i una mena de gola trenada.

La primitiva façana, gòtica, de l'església arxiprestal de Santa Maria fou costejada per Martí l'Humà. Va ser volada el 16 de juliol de 1651 pel general Palavicino (Guerra dels Segadors). El 1653 es va iniciar la reconstrucció, d'estil barroc. Al timpà de la porta figura la data de 1668, l'any 1684 està gravat a les portes de fusta i el 15 de desembre de 1685 fou restablert el culte (37). Això ens permet datar amb exactitud els ferratges que les adornen:

Una parella de picaportes d'anella (un a cada porta), idèntics entre sí. Com en altres esglésies contemporànies, aquests picaportes tenen una funció exclusivament ornamental: s'ha de ser molt alt per arribar-hi. L'anella fa uns 20 cm. de diàmetre i és de secció quadrada, amb dues cares frontals, llises. L'escut (figura 61) és circular, també de 20 cm. de diàmetre, retallat (dents de serra, aproximadament deu per cada quadrant superior. Els inferiors no són complets). A l'interior trobem dos cercles concèntrics formats per sengles peces de ferro superposades a la planxa de l'escut. Aquestes peces són dos cilindres d'una alçada aproximada de 1 cm. oberts per la zona més inferior, propera al punt de picar; presenten una ondulació a la part més sortida, mentre que són llisos a nivell de la planxa (38). Entre ells hi ha

(36) J. FABRÉ y OLIVER i M. RODRIGUEZ CODOLA, *Cau Ferrat*, a "Museum", Volum V (1916-17), n.º 1, p. 4.

(37) A. PALAU i DÚLCET, *Guia...* Op. cit., p. 82.

J. M. PORTA i BALANYA, *La Conca...* Op. cit., p. 317.

(38) Al Cau Ferrat hi ha picaportes també del segle XVII amb el mateix tipus d'ornamentació. Vegeu:

A. GARCIA LLANSÓ, *El Cau Ferrat...* Op. cit., làmines XVII i XVIII.

J. FABRÉ y OLIVER, P. LAFOND i M. RODRIGUEZ CODOLA, *Cau Ferrat...* Op. cit., p. 11 i 13.

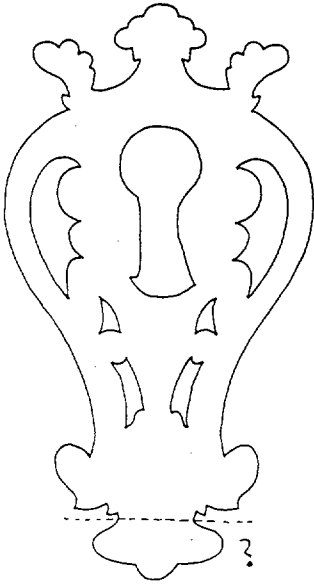

Figura 59

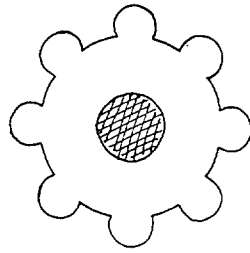

Figura 60

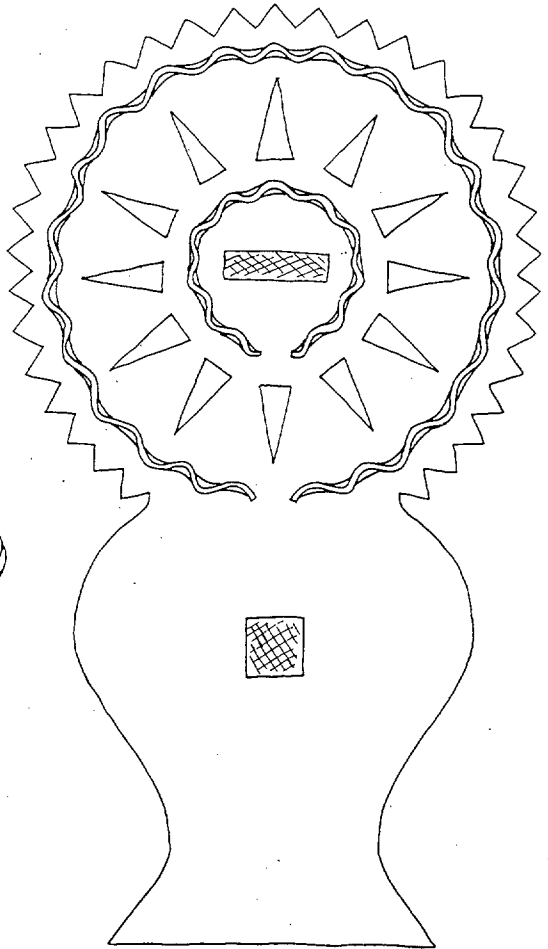

Figura 61

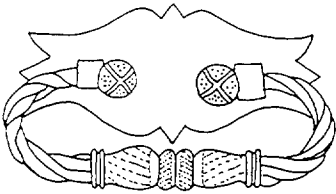

Figura 62

Figura 63

dotze triangles isòsceles calats, amb el vèrtex cap enfora. Aquest escut circular presenta una prolongació cap avall, per al punt de picar (el qual té forma de cap de drac). L'amplada màxima de la prolongació és de 11 cm. i la llargada de 19 cm. Acaba ran de la portella oberta a cada porta.

A cada portella trobem un estirador tipus "caixa de núvia" de grans dimensions. Les anelles (figura 62) són idèntiques a banda i banda, però no ho són els escuts respectius. Les anelles, doncs, fan 24 cm. de llarg per 8 d'ample (sense comptar els poms dels extrems). La part central, de gruix màxim 22 mm., és àmplia i detalladament tornejada, a més de presentar unes línies obliqües puntejades en incís que van a parar a uns cercles interns. Més enfora, a les zones corbes de l'anella, el treball de forja consisteix en quatre cordons cilíndrics de ferro, entortolligats. Els poms de cada extrem formen una mena de cabota entre hemiesfèrica i cònica, d'altura normal al pla de la porta, decorada amb quatre entalles radials que formen creu i un puntejat capriciós a punxó.

L'escut corresponent a la portella de l'esquerra (figura 62) presenta un retallat comú a molts altres d'aquest tipus (39). Fins i tot és possible que sigui posterior a la resta de ferratges i hagi estat col·locat en substitució de l'original que s'hauria malmès. Aquesta substitució, si tenim en compte el tipus de retallat, podria haver-se esdevingut cap a la fi del segle XVIII o a inicis del XIX. Les mides són 10 cm. d'amplada per 22 de llargada.

L'escut corresponent a la portella de la dreta (figura 63), evidentment original, està mutilat. Presenta un retallat bastant convencional, però el calat és molt interessant: una línia corba a cada quadrant, i, centrant l'escut, dins d'un cercle, la flor de lis de l'escut de Montblanc. Cal remarcar que en aquest cas, els cercles de subjecció de l'anella tenen una ornamentació en cercles incisos longitudinals que manca per complet en els de l'anella de la portella esquerra, ben llisos. Això sembla refermar la hipòtesi esmentada. Les mides d'aquest escut són 9'5 cm. d'amplada per 22 cm. de llargada. Des d'un punt de vista personal, és l'estirador tipus "caixa de núvia" més sumptuós que mai hem vist.

Els bocaclus, idèntics a cada portella, són rectangulars, amb els

(39) Podem relacionar-lo amb l'empremta marcada a la porta de l'església vella de Santa Perpètua de Gaià. Vegeu J. SANTANACH i SOLER, *L'ornamentació...* Op. cit., p. 86 i figura 32.

angles arrodonits. Tenen calat l'escut de Montblanc, subratllat per una M majúscula (figura 64). Són uns ferratges de grans dimensions (25 cm. d'alçada per 19'5 cm. d'amplada), difícils de datar perquè si bé l'esmentada M té una línia equiparable a les xifres de la data (1684) incises a la fusta de les portes, la resta del disseny sembla molt més proper, fins i tot el fariem de l'actual segle. El forat de pany, molt rectilini, encara que aquesta no sigui una dada definitiva, també ens porta a una datació bastant recent. En canvi, una dada en contra d'aquesta hipòtesi la constitueixen els claus de sustentació, encara de forja.

Els claus de ferrissar la porta tenen una cabota piramidal quadrada, molt poc aguda.

En la part de dins del portal podem veure els magnífics golfos de sustentació de les grans portes (golfo superior, figura 65; golfo inferior, figura 66). Cal destacar que el de baix segueix tota l'amplada de la porta i forma angle cap amunt en arribar a la línia mitjana. Això està fet per salvar el buit creat per la portella. També són forjades les frontisses de les portelles (figura 67), així com el pany general del portal (figura 68), amb ornamentació de ferro retallat. Si bé d'època posterior, és semblant l'estructura del pany del forrellat del cancell del portal (figura 69).

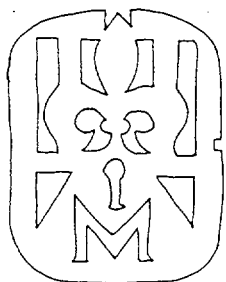

Figura 64

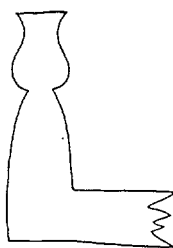

Figura 66

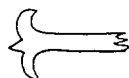

Figura 65

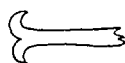

Figura 67

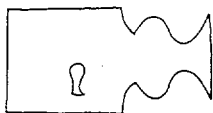

Figura 68

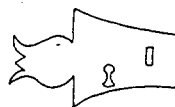

Figura 69

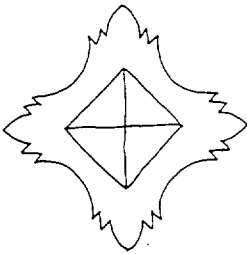

Figura 70

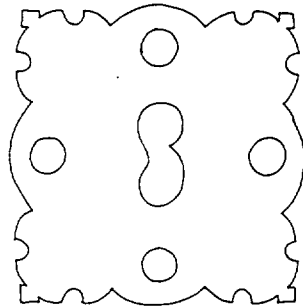

Figura 71

El frontispici del *santuari de la Serra* presenta un portal de mig punt. A les portes trobem una balda d'anella en forma de cor, amb tornejat a la zona central i escut romboidal. Estan ferrissades amb claus de cabota piramidal quadrada poc sortida, amb la diagonal col·locada normal al sòl. Els ornamenten uns escuts quadrats, retallats (figura 70). Estan col·locats en disposició de creu. Aquests ferratges els fem de la dinovena centúria.

A les portes de l'*ermita de Sant Josep* hi ha una finestra protegida per una reixa, perquè es pugui veure l'interior del temple. És interessant l'escut del pany (figura 71), quadrat, retallat i calat (quatre cercles). Sense ser igual, recorda varis dels descrits al mateix Montblanc. El fem de la primera meitat del segle XIX.

Per acabar farem una petita relació dels ferros de portal existents al Museu-Arxiu:

Un joc de bocaclaus i escut estrellat de picaporta fet pel ferrer Agustí. Per cert que al bocaclaus se li ha afegit una creueta reblada dalt de la corona. Trobem també un altre escut de picaporta, amb representació bicèfala, de principis del segle XVIII o finals del XVII (figura 72) i un bocaclaus retallat i calat (el retallat recorda els esmentats sistemes de cercle i triangle) que deu pertànyer al segle XVIII-XIX (figura 73).

Dels dos estiradors tipus "caixa de núvia" exposats, n'hi ha un de la transició XVIII-XIX (figura 74) i un altre de ple segle XX (figura 75). Els extrems de les anelles són aplanats i retallats.

Hi ha també un bon nombre de panyes (la majoria amb la clau corresponent) i baldes amb la planxa de ferro més o menys retallada, de manera semblant als esmentats exemplars de l'església de Santa Maria. Un dels panyes és amb forrellat i secret per a obrir. També els

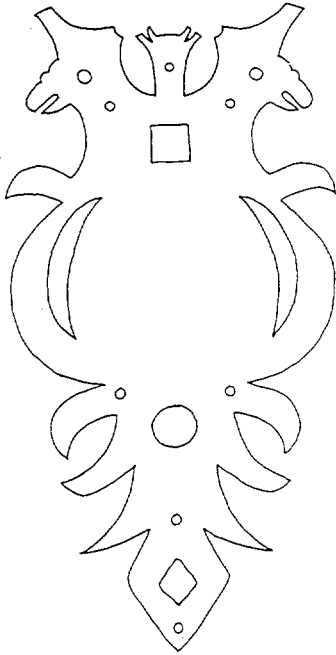

Figura 72

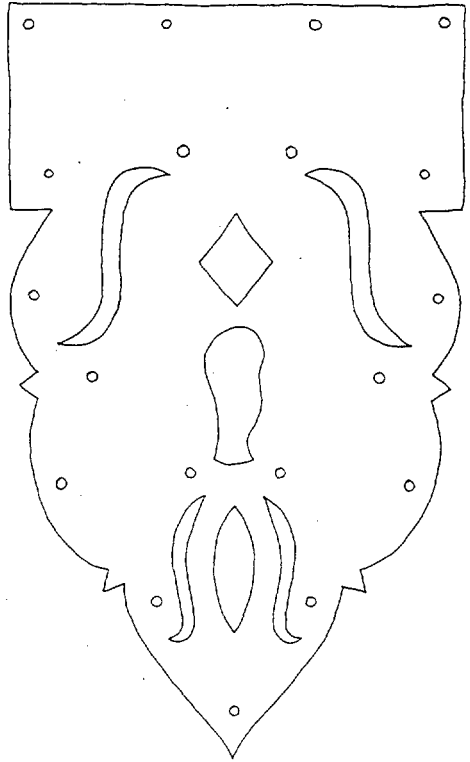

Figura 73

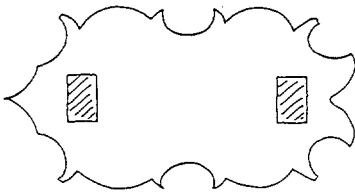

Figura 74

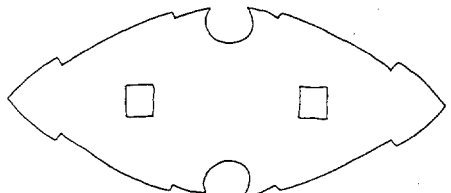

Figura 75

golfos i frontisses exposats recorden els que hem citat en parlar de Santa Maria.

Finalment ens cal mencionar quatre artístiques grues o suports per a corriola (“palomilles”) i un penell rematat per una creu.